

Erdoğan
De nieuwe vader van Turkije?

Nicolas Cheviron
en Jean-François Pérouse

Erdoğan

De nieuwe vader van Turkije?

Vertaald door Mario Molegraaf

2016 Prometheus Amsterdam

Oorspronkelijke titel *Erdoğan. Nouveau Père de la Turquie?*

De auteurs hebben deze uitgave voorzien van een naschrift.

© 2016 Nicolas Cheviron en Jean-François Pérouse

© 2016 Nederlandse vertaling Uitgeverij Prometheus en Mario Molegraaf

Omslagontwerp Bart van den Tooren

Foto omslag Marco Grob / Trunk Archive

Opmaak binnenwerk ZetSpiegel, Best

www.uitgeverijprometheus.nl

ISBN 978 90 446 3262 0

Wie vandaag geloof hecht aan deze beweringen en daarvan vette krantenkoppen, politieke thema's en gespreksthema's maakt, zal zich morgen schamen.

Recep Tayyip Erdoğan, in verband met de 'onthullingen' van Wikileaks over hem; fragment uit een op 1 december 2010 gehouden toespraak.

Inhoud

Inleiding. Een nieuwe vader van de Turken?	11
Eerste deel. Vorming	21
1 Een jeugd in Istanbul 1954-1974	23
Een kind van Kasımpaşa	24
Een autoritaire vader	30
Rize, Erdoğan's tweede vaderland	34
Een conservatieve en antirepublikeinse familie	39
Een product van de religieuze staatsscholen	49
De eerste politieke ervaringen: de Nationale Unie van Turkse Studenten	53
2 Een vroege politieke promotie 1974-1984	59
Erdoğan voetballer, Erdoğan student	60
Eerste taken bij de MTTB	64
Oog in oog met de 'Meester', Necmettin Erbakan	66
<i>Maskomyah</i> : toen Erdoğan bij de MSP op het toneel verscheen	71
Een leider van de moslimjeugd	73
Weer trots zijn op het nationale verleden	76
De 'Meester', de broederschappen, de partij	80
Het huwelijk met Emine, een 'idealistische' vrouw	83
Op weg naar de staatsgreep van 1980; de gemoederen raken verhit	87
De niet zo grote beproeving van de staatsgreep van 12 september 1980	91

Tweede deel. Opkomst	97
3 Klim naar de macht, in de schaduw van de 'meester' 1984-1994	99
Het moeilijke begin van de Welvaartspartij	101
Op zoek naar de 'rechtvaardige orde'	106
De Erdoğan-methode	111
Electoral teleurstellingen en niet bedwongen drift	118
De <i>Refah</i> wint terrein, nestelt zich in Istanbul	122
Intussen in het Oosten	125
Op weg naar de verovering van Istanbul	127
Eerste beschuldigingen	132
4 Van het stadhuis van Istanbul naar de gevangenis 1994-1999	137
De islam aan de macht?	138
Istanbul besturen	145
Nieuwe vrienden	148
Het belang van de Verenigde Staten	150
Het 'proces' van 28 februari 1997: het einde van de <i>Refah</i> en de verdrijving van Erbakan	153
De 'val' van Erdoğan	160
Derde deel. Metamorfose	167
5 In de gevangenis 26 maart-24 juli 1999	169
Vier maanden om na te denken	170
De bekering tot 'democratisch conservatisme'	172
6 Geboorte van een nieuwe politieke kracht 1999-2003	176
De breuk met Erbakan	176
De dood van de FP en de geboorte van de AKP	184
Erdoğan, de rechters en de media	193
Monsterzege voor de AKP en goocheltoeren om Erdoğan te redden	203
Vierde deel. Consolidering	211
7 De oppositie geneutraliseerd 2003-2010	213
Verwijderen van rivalen	214

Toevlucht tot het populisme	221
Hervormen om beter te regeren	224
De grenzen van de democratisering	228
2007: het jaar van de confrontatie	235
De hoofddoek, <i>imam-hatip</i> : de AKP valt weer aan	242
Hoop en teleurstelling voor de Koerden	248
De 'Ergenekon-processen': de kans met spelbrekers af te rekenen?	258
Een strategie voor zeggenschap over de media	266
8 De voordelen van de macht 2003-2010	272
Een <i>Reis</i> met wereldallure	273
Parvenu aan de hoven der groten?	282
Huwelijksstrategieën en profijtelijke relaties	284
Vijfde deel. Hoogtevrees	297
9 Snel minder internationaal gezag 2010-2014	299
De laatste gloriedagen van de 'Ster van het Oosten'	300
Nog steeds moeizame relaties met Israël	304
Verstrikt in de Syrische crisis	305
Een algehele verslechtering van de relaties met de burens in het Midden-Oosten	309
Onmin tussen Turkije en de westerse bondgenoten	313
10 De tijd van verharding 2010-2014	317
Rekeningen vereffenen	318
Naar een nieuwe conservatieve morele orde	322
Dronken van ongedeelde macht	327
Het uur van protest: Gezi	331
Nieuwe hoop en nieuwe teleurstelling voor de Koerden	339
De ultieme binnenlandse tegenstander: Fethullah Gülen	350
11 Zo dicht bij Atatürk... 30 maart-28 augustus 2014	367
De tragedie van Soma: een fiasco voor Erdoğan's imago	368
Vraagtekens bij de lichamelijke en geestelijke gezondheid	369
Een nieuw soort president	372

Epiloog. Wint de aanhouder?	377
De laatste opleving?	378
De onzichtbare triomf	382
Onomkeerbare veranderingen	384
Een conservatieve, gelovige en onwrikbare man	385
Economisch een steeds sterker liberaal profiel	387
De opvolger van Atatürk?	389
 Naschrift. De staatsgreep van 15 juli 2016 of de troons- bestijging van de nieuwe vader van de Turken	 393
Chronologie	399
Bronnen	403
Woord van dank	421
Namenregister	423

Inleiding

Een nieuwe vader van de Turken?

De foto werd gemaakt op 15 november 2015 in de badplaats Antalya, in het zuiden van Turkije. De president van de Turkse Republiek Recep Tayyip Erdoğan (RTE) ontving, als goede gastheer, de leiders van de twintig grootste wereldmachten, bijeengekomen voor een top van de G-20. Aan het eind van de traditionele 'familiefoto' maakte RTE aanstalten de hand te drukken van zijn Amerikaanse ambtgenoot Barack Obama. Het ene moment, vereeuwigd door een fotograaf van het Turkse persbureau Anatolie, waarop Obama met neergeslagen ogen verschijnt voor de meester van Turkije, die hem op de wang lijkt te tikken met zijn linkerhand, of die tussen duim en wijsvinger lijkt te knippen, zoals je doet met een kind dat je vriendelijk een standje geeft. Een adviseur van de president heeft de hypothese van zo'n vertrouwelijk gebaar snel opzijgeschoven en dat, veel logischer, aan een optische illusie toegeschreven. Desondanks is de foto door vele Turkse media overgenomen en als bewijs aangehaald van de ongelooflijke internationale statuur die Erdoğan heeft verworven, de Turkse president die 'jij' mag zeggen, inmiddels zelfs grof mag zijn tegen de 'Groten' van deze aarde.

Het beeld was een wraakneming, een lange neus jegens allen die de val van Recep Tayyip voorzagen na de teleurstellende resultaten van zijn partij bij de parlementsverkiezingen van 7 juni 2015. De Turken, die zich zorgen maakten over de overgang van een nationaal politiek systeem naar een sterk presidentieel bewind, hadden de Partij van Gerechtigheid en Ontwikkeling (*Adalet ve Kalkınma Partisi*, AKP) 'slechts' 40,8 procent van de stemmen gegund, waarmee die de absolute meerderheid verloor in de Nationale Assemblee.

Sindsdien heeft door nieuwe vervroegde verkiezingen, gehouden op 1 november, de Turkse president zijn trots teruggekregen. Met 49,5 procent van de stemmen heeft zijn formatie de greep op het Parlement teruggekregen en praat men weer over een grondwetsherziening om de jure aan het staatshoofd de grote bevoegdheden te verlenen die hij de facto al naar zich heeft toegetrokken. Deze nieuwe overwinning heeft zeker een prijs gehad: het einde van de vredesonderhandelingen met het Koerdische verzet, kapotgemaakt doordat de regering haar toevlucht nam tot de ergste nationalistische retoriek en de terugkeer van het geweld in een Turkije dat meer dan ooit gepolariseerd is in vóór en tegen Erdoğan.

Maar als er geen gekke dingen gebeuren, kan RTE rustig in zijn weelderige paleis slapen tot 2019, de datum van de volgende algemene en presidentiële verkiezingen. Hij kan zelfs blijven dromen tot en met een tweede termijn, waarbij hij het land zou leiden tot 2023, het eeuwfeest van de stichting van de Republiek Turkije. Dan zou hij langer aan de macht zijn dan de stichter van het moderne Turkije, Mustafa Kemal Atatürk (1881-1938). Zal Recep Tayyip Erdoğan dan in de harten van de Turken de oorlogsleider hebben vervangen die op de ruïnes van het Ottomaanse Rijk het bestaan bevocht van een staat voor zijn volk? Zou hij aanspraak kunnen maken op de titel nieuwe 'Vader van de Turken'?* Voor wie weg zijn van Kemal een vraag die op blasfemie neerkomt, want in hun ogen blijft president Erdoğan zoiets als het volstreckte tegendeel belichamen van de heldhaftige generaal en de beginselen van de Republiek die deze in 1923 heeft gesticht: scheiding van staat en geloof, nationalisme, etatisme, populisme en revolutie. Dertien jaar nadat hij aan de macht kwam, in 2003, verdeelt de vroegere pleitbezorger van de politieke islam, die de argwaan allerminst heeft gesust, de Turkse samenleving nog altijd met zijn door religie gekleurd conservatisme, zijn voortdurende verwijzingen naar het Ottomaanse erfgoed, zijn hardnekkige vermenging van politiek en eigen gewin, zijn meer en meer autoritaire machtsuitoefening, zijn weerzin jegens iedere vorm van oppositie.

* Mustafa Kemal koos als achternaam Atatürk (letterlijk: Vader van de Turken), na een hervorming in 1934 waarbij het gebruiken van een familienaam verplicht werd.

De vergelijking tussen de twee staatshoofden blijft toch opgaan als je kijkt naar het grote stempel dat Recep Tayyip Erdoğan nu al op de Turkse samenleving heeft gedrukt. In een politiek bestel dat gewend is aan zwakke coalities en aan militaire staatsgrepen heeft RTE het huzarenstukje verricht zich ruim twaalf jaar als regeringsleider te handhaven (van 14 maart 2003 tot 28 augustus 2014) en vervolgens tot president te worden gekozen – een recordlengte sinds in 1946 het meerpartijstelsel werd ingevoerd.* Bovendien is hij er als leider van de AKP in geslaagd om verkiezing na verkiezing zijn greep op het Turkse electoraat te verstevigen (34,3 procent bij de verkiezingen in 2002, 46,6 procent in 2007, 49,8 procent in 2011).

Deze 'Erdoğan-jaren' werden gekenmerkt door een onmiskenbare verbetering in de omstandigheden van het materiële leven voor de meerderheid van de Turken. Het land is over de hele linie rijker geworden – met in bepaalde jaren een groei van twee cijfers van de nationale economie. Het land is overdekt met nieuwe infrastructuur tot in de meest afgelegen delen van Anatolië. De kwaliteit van het functioneren van de publieke diensten is vooruitgegaan. Het stedelijke landschap is bezaaid geraakt met wolkenkrabbers en winkelcentrums, opgedeeld in tram- en metrolijnen. Het tijdperk-Erdoğan is ook het tijdperk van de bevestiging op politiek en economisch gebied van groepen die vroeger naar de zijlijn waren gedreven: in de eerste plaats religieuze en conservatieve kringen, de basis van het AKP-electoraat, maar ook de Koerdische minderheid, begunstigd door een minder rigide visie op de natiestaat wat etnische, religieuze of linguïstische diversiteit betreft – ook al krijgt het pragmatisme van de politicus soms de overhand op de welwillende houding jegens de Koerden. RTE is tevens de man die een eind heeft gemaakt aan de voogdij van het leger over het politieke leven, het meest concreet uitgedrukt door vier militaire staatsgrepen in nog geen veertig jaar (1960, 1971, 1980, 1997). Op het gebied van diplomatieke betrekkingen is de verandering al even opvallend. Na tientallen jaren terughoudendheid op het internationale podium presenteert het Turkije

* De recordlengte van het aanblijven van een minister-president van de Turkse Republiek blijft op naam staan van İsmet İnönü, zonder onderbreking in functie vanaf 6 maart 1925 tot en met 25 oktober 1937 (twaalf jaar en zes maanden), in de tijd dat er één partij was.

van Erdoğan zich tegenwoordig als een regionale grootmacht die weer denkt aan het imperiale verleden en belangen heeft die niet meer stelselmatig samenvallen met die van de westerse bondgenoten. Het land was lang helemaal op Europa gericht – Recep Tayyip Erdoğan blijft zich verbinden aan het openen van onderhandelingen over de toetreding van Turkije tot de Europese Unie (3 oktober 2005) – maar het land heeft de burenen herontdekt en aarzelt niet zich, ten goede en ten kwade, te bemoeien met de grote politieke vraagstukken in het Midden-Oosten.

Er lijkt een wereld van verschil tussen Mustafa Kemal, de nationalistische officier die in de ban was van westerse moderniteit en lekker eten, die niet vies was van alcohol, en de sobere RTE, die snel in antiwesterse retoriek vervalt en terug wil naar de Ottomaanse bronnen. De voorstander van een door de staat geleide economie en de aanhanger van een volledig vrije economie. De bedenker van een strikte scheiding tussen staat en geloof en de vrome politicus, sinds zijn tienerjaren aangesloten bij religieuze broedersschappen. Erdoğan was nadat hij aan de macht kwam gedwongen te doen of hij het werk van zijn roemruchte voorganger voortzette, maar heeft altijd een zeker wantrouwen ten aanzien van hem betoond. Met name weigerde hij de naam Atatürk uit te spreken, die verving hij vaak door de aanduiding 'strijder' (*gazi*). Ondanks deze aarzelingen heeft het spookbeeld van Mustafa Kemal toch heel het politieke bestaan van RTE begeleid. Op alle sleutelmomenten van zijn loopbaan haalde Erdoğan er in zijn berichten en zijn toespraken de visionaire generaal bij, als de enige mogelijke maatstaf voor zijn eigen grootheid. Als een tegelijk verafschuwd en verheerlijkt ideaal, het hoogste doel om te evenaren en te overtreffen.

Recep Tayyip Erdoğan had een enorme ambitie en een ijzeren vastberadenheid nodig om dat doel te naderen. De politicus is nu eenmaal niet in de chique wijken van Istanbul geboren. Hij, de zoon van een zeeman uit het gebied van de Zwarte Zee die naar de grote stad kwam, is opgegroeid in Kasımpaşa, een oude volkswijk aan de oevers van de Gouden Hoorn, bekend vanwege de *kabadayı*, platte en ruwe 'opscheppertjes', voorzien van een sterk eergevoel. Hij vereenzelvigde zich graag met hen. Ook heeft hij geen schitterende studies achter de rug. Zijn enige diploma, waarover nog altijd wordt getwist, is afkomstig van een bescheiden handelsschool. En het be-

gin van zijn werkzame leven beloofde niet bepaald veel: hij was semiprof in het voetbalteam van het gemeentelijk vervoerbedrijf van Istanbul en werkte tussen de wedstrijdperiodes door in de kantine.

Toch is de achtergrond van RTE minder bescheiden dan de 'met-niets-begonnen'-fabel wil die zijn vele hagiografen vertellen, opgesierd met anekdotes over de klusjes die hun held moest doen om zijn studie te betalen of over zijn enorme talenten, zowel op school als met de ronde bal. Ook al was hij dan van het platteland afkomstig, vader Erdoğan had het tot scheepskapitein gebracht bij een vooraanstaande rederij in Istanbul. Verder was hij een gerespecteerde en invloedrijke figuur bij zijn streekgenoten die in Kasımpaşa waren gaan wonen. Ze vertrouwden hem het geld toe dat voor hun op het platteland achtergebleven familieleden was bestemd. Financiële kwesties waarbij de jonge Recep Tayyip al heel vroeg betrokken raakte.

In de kruiperige verhaaltjes waarin Erdoğan tot een geheel self-made man wordt verheven, zie je de neiging de rol onder het tapijt te vegen van de gunstige politieke context bij de opmars van de huidige president. RTE, geboren in 1954, is eigenlijk helemaal een product van de Menderes-jaren, toen voor het eerst de kemalistische ideologie ter discussie stond. Adnan Menderes, in 1950 de eerste regeringsleider [die niet uit de Republikeinse Volkspartij (CHP) afkomstig is, tot 1946 de enige toegelaten partij – vert.], werd de apostel van de markteconomie en van godsdienstvrijheid in een land dat net dertig jaar van scherpe scheiding tussen staat en geloof en van etatisme achter de rug had. Hij stond achter het oprichten van scholen voor imams en predikers (*imam-hatip*), om een nieuwe generatie geestelijken op te leiden én om vrome gezinnen een alternatief te bieden voor het algemene onderwijs, te seculier naar hun smaak. Het was eveneens de glorie tijd van de Nationale Unie van Turkse Studenten (MTTB), een oud instituut van rechts Turkije dat tijdens de Koude Oorlog een van de speerpunten van het anticommunisme in Turkije was geworden. De MTTB, die in naam van de strijd tegen de 'roden' een terugkeer naar morele en religieuze waarden voorstond, is een echte leerschool geweest voor een hele generatie rechts-conservatieve politici. In deze jaren begonnen eveneens de religieuze broederschapen, onderdrukt sinds de jaren twintig, hun kop weer op te steken.

Imam-hatip-school, MTTB, broederschap... Recep Tayyip Erdoğan, opgegroeid in een zeer behoudend gezin – zijn naasten waren van

plan geweest een *hafiz* van hem te maken, een voordrager van de Koran – was bij al deze cenakels aangesloten. Hij onderging er de invloed van het werk van Necip Fazıl Kısakürek (1905-1983), zijn denkmeeester, en van andere auteurs die afwijzend stonden tegen de door Mustafa Kemal gewenste verwesterlijking en de traditionele lokale waarden wilden herstellen die door de officiële republikeinse geschiedschrijving waren afgekamd. Maar vooral bouwde hij hier een enorm netwerk op van banden en vriendschappen die, samen met die van zijn streekgenoten uit het gebied van de Zwarte Zee, een essentiële rol speelden bij zijn politieke en economische opmars – talloze ministers van Erdoğan kunnen meepraten over de opleiding tot *imam-hatip* of het activisme van de MTTB.

Met zo'n achtergrond had RTE alles mee om in de smaak te vallen bij de vader van de Turkse politieke islam, Necmettin Erbakan. Toen de jongeman, midden jaren zeventig, de politiek in ging, werd hij dus met open armen ontvangen door de Nationale Visie (*Millî Görüş*), de beweging van 'meester' Erbakan, waarin hij snel vooruitkwam.

De politieke islam heeft, hoewel de betrokkene de neiging heeft zijn weg te beschrijven als een voortdurende, door een vijandig bewind afgedwongen strijd, in de jaren zeventig en tachtig in Turkije voet aan de grond gekregen. Nadat hij tussen 1974 en 1978 aan drie coalitieregeringen had meegedaan werd Necmettin Erbakan inderdaad na de militaire staatsgreep van 1980 tijdelijk uit de politiek geweerd. Maar de straf stond in geen verhouding tot de vreselijke repressie die in dezelfde tijd links en nationalistisch extreemrechts trof. De militaire junta spande zich, onder invloed van conservatieve kringen in Amerika, juist in de islam aan te moedigen als een antigif tegen de marxistische ideologie, en nam zo het stokpaardje van de MTTB over. De junta beschikte om dit te bereiken over de financiële steun van de schatrijke Islamitische Wereldliga (*Rabitat-al-Alam-al-Islami*, in Turkije bekend onder de naam *Rabita*), een door prins Faisal van Saoedi-Arabië opgerichte organisatie met als doel de bevordering van het panislamisme. De oliedollars ervan hadden hun weg al gevonden naar Turkije, voor het financieren van verschillende verenigingen, bedrijven en stichtingen die zich op de politieke islam beriepen. De naam *Rabita* keert trouwens eind jaren negentig terug in het levensverhaal van RTE: met een nauw met deze

organisatie verbonden bedrijf, de Ülker-groep, ging de politicus het zakenleven in en richtte diverse firma's op waaraan hij zijn rijkdom dankt.

Het verhaal van Recep Tayyip Erdoğan laat zich trouwens niet samenvatten in een reeks gunstige omstandigheden. Politiek is een vechtsport en RTE is een geweldige vechter. Een politiek dier, begiftigd met een uitzonderlijk instinct, zonder scrupules, die al zijn talenten moet inzetten om te overleven in een zeer vijandig geworden omgeving.

Sinds eind jaren tachtig heeft Erdoğan zich bij *Milli Görüş* laten gelden als een grote communicator, de enige die zijn partij uit het ideologische vacuüm kon halen door het imago ervan drastisch te veranderen: het inzetten van vrouwen bij de verkiezingscampagne – voor de bonzen van de politieke islam ketterij –, leuren tot in de 'onzuiverste' oorden als bars en bordelen, 'moderne' kleren aantrekken. Hij is een begaafd demagoog, met een stentorstem en een populair taalgebruik waarmee hij de massa heel snel meesleept, maar valt ook op door zijn talenten als organisator: in zijn stad Istanbul wist hij, straat voor straat, een dicht netwerk van militante partijgetrouwen op te zetten. Als geslepen en ambitieuze ondergeschikte van Erbakan wist RTE trouwens aan intriges te ontsnappen en wekte hij, bijna tot aan de breuk, de indruk van een trouwe volgeling die bij iedere gelegenheid onderdanig de hand van de 'meester' kuste.

Maar de echte impuls, die voor hem de weg naar de macht zou openen, deed zich voor aan het eind van de jaren negentig. De politieke islam is intussen de voornaamste bedreiging van de Republiek geworden in de ogen van het leger en de rechters. Zij dwingen Erbakan in 1997 zijn ambt als minister-president neer te leggen, die hij een jaar eerder via de stembus had verworven. Erdoğan, burgemeester van Istanbul sinds 1994, wordt ook het mikpunt van de 'heksenjacht' na deze staatsgreep. Hij wordt beschuldigd van 'aanzetten tot haat en tot raciale of religieuze vijandigheid' en veroordeeld tot vier maanden cel plus een levenslang verbod op politieke activiteit. RTE profiteert geniaal van deze veroordeling door zich te ontpoppen tot democraat, met de gevangenis als cocon. Achter de tralies van de gevangenis in Pınarhisar verandert de militant van de politieke islam zich in een gematigd politicus die de democratische beginselen en de republikeinse orde in acht neemt, onder het geruststellende

nieuwe etiket 'democratische conservatief'. Door deze ommezwaai, handig gepresenteerd door communicatiespecialisten, krijgt Erdoğan toegang tot nieuwe domeinen – politici van traditioneel rechts, zakenlieden, ambassades – en kan hij de massapartij opbouwen, de AKP, die hem in maart 2003 aan de macht zal brengen, nadat de kwestie van zijn onverkiesbaarheid is opgelost.

Toen hij eenmaal minister-president was, moest RTE nog het hoofd bieden aan de beschuldigingen van vijandige staatsinstellingen – het leger, de magistratuur, de president en verschillende bestuursorganen. Om de bevoegdheden van deze centra van oppositie te kortwieken speelde de politicus handig de kaart van de rechten van de mens en de democratisering, uit naam van de plannen voor de Turkse aansluiting bij de Europese Unie. Hij wist ook zeer bekwaam voor slachtoffer te spelen toen sommige rechtbanken hem bleven lastigvallen en de legerstaf zich agressief opstelde. Toen kwam de tijd van het hallali, het veroveren van de laatste bastions en het vernietigen van het verzet door opzienbarende processen – de Ergenekon-affaire. Daardoor belandden honderden vermeende samenzweerders in de gevangenis, met hulp van rechters en politiemensen die de orders volgden van de prediker Fethullah Gülen, de dubieuze bondgenoot van Recep Tayyip Erdoğan, wiens volgelingen geduldig het raderwerk van de staat hadden geïnfiltréerd.

Aan het begin van het huidige decennium is een nieuw Turkije geboren, met harde hand bestuurd door een leider die leger, justitie en media aan zich heeft onderworpen. Een baas die de ambities heeft weten te smoren van zijn rivalen, in de eerste plaats de ambities van zijn vroegere vriend Abdullah Gül. Inmiddels is Erdoğan een door miljoenen Turken vereerde figuur, ze herkennen zich in zijn bescheiden afkomst, in zijn vroomheid en in zijn woede-uitbarstingen. Deze massa blijft vooralsnog goeddeels doof voor de zware beschuldigingen van corruptie die opdoken bij een nieuw conflict, deze keer kwamen RTE en zijn oude gülenistische bondgenoot tegenover elkaar te staan. Men schonk hem opnieuw het vertrouwen ondanks het harde neerslaan van de demonstraties in het Gezi Park, zomer 2013, door hem een jaar later president te maken. Men huldigde hem opnieuw, tegen vrijwel ieders verwachting in na de lichte terugval van juni 2015, bij de algemene verkiezingen van 1 november 2015.

In dit boek hebben we met de grootst mogelijke zorgvuldigheid

het verhaal willen volgen van deze enorme ambitie van een *kabadayı* uit Kasımpaşa, deze weg vol strijd en verraad, hoop en teleurstelling, tot de ridderslag. We hebben ons best gedaan de feiten te scheiden van de talloze mythes die inmiddels de persoon omringen van Recep Tayyip Erdoğan, de symbolische belichaming van de veranderingen en dynamische tegenstrijdigheden van Turkije in de afgelopen vijftig jaar.